



ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ,  
ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ  
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЛЬНОСТІ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО  
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з навчальної дисципліни  
**ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ**

для студентів  
спеціальності **072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**  
освітньо-професійної  
програми **«Фінанси, банківська справа та страхування»**

Київ  
2021 рік

Методичні рекомендації для підготовки до семінарських занять з дисципліни «Основи економічної науки» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» / Укладач Т. М. Булах. Київ: НАСОА, 2021. 40 с.

**Укладач:** Булах Т.М., доцент кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, к.е.н., доцент

**Рецензенти:** д.е.н., проф., Момотюк Л.Є., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування;  
к.е.н., доц. Іващенко О.А., доцент кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Затверджено на засіданні кафедри економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності  
Протокол від «27» серпня 2021 року № 1

Схвалено Вченою радою фінансово-економічного факультету НАСОА  
Протокол від «30» серпня 2021 року № 1

## ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета вивчення навчальної дисципліни – формування ґрунтовних знань у майбутніх фахівців про сутність економічних процесів та явищ, закономірності функціонування і розвитку економічних систем, а також логіки сучасного економічного мислення й економічної культури, навчання базовим методам аналізу економічної дійсності, умінню приймати обґрунтовані рішення в умовах ринкової економіки.

Завдання вивчення навчальної дисципліни: науково обґрунтувати загальні основи економічного життя суспільства, розкрити сутність основних економічних категорій; з'ясувати механізм дії економічних законів та механізм використання їх людьми у процесі господарської діяльності; навчити студентів володінню методами пізнання економічних процесів, категоріальним апаратом економічної теорії; визначити істотні риси основних соціально-економічних систем та напрямки їх еволюції, критерії економічного розвитку, цілі сталого розвитку; розкрити механізм функціонування ринкової економіки; сформувати економічне мислення, економічну психологію та науково обґрунтований світогляд студентів; з'ясувати загальні риси світового господарства та тенденції його розвитку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

**знати:**

- основні етапи становлення та розвитку економічної теорії науки;
- сучасну теорію виробництва та його фактори;
- економічний та юридичний зміст власності, економічну теорію прав власності;
- особливості основних економічних систем та перехідної економіки;
- основи функціонування ринкової економіки, категорії та закони товарного виробництва;
- сутність і функції ринку;
- економічну природу і види конкуренції;
- причини та наслідки монополізму в економіці;
- економічну природу підприємництва;
- сутність та види підприємств;
- теорію домогосподарства;
- методи державного регулювання економіки;
- головні сфери світової економіки, форми міжнародних економічних зв'язків;

**вміти:**

- правильно застосовувати економічні поняття у практичній діяльності;
- класифікувати економічні інтереси;
- здійснювати порівняльний аналіз економічних систем;

- аналізувати закономірності та тенденції розвитку суспільного виробництва та соціально-економічні зміни в суспільстві;
- встановлювати типи ринкових структур;
- оцінювати інфраструктуру ринку, ефективність конкурентної та антимонопольної політики;
- застосовувати чинники диференціації заробітної плати;
- застосовувати знання економічних теорій та моделей до аналізу сучасної економічної політики;
- аналізувати з наукових позицій явища і процеси, що відбуваються в економічному житті України і світу.

Однією з головних складових навчального процесу з вивчення дисципліни «Основи економічної науки» є семінарські заняття. Семінар, як одна із форм навчальних занять, розрахована на глибоке та повне розкриття студентами певної проблеми на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури. На семінарських заняттях вони глибше опановують складні питання, беруть участь в їх колективному творчому обговоренні, оволодівають науковими методами аналізу певних явищ і проблем. Систематична підготовка до семінару привчає до самостійної роботи з першоджерелами – періодичними виданнями, науковою, навчальною, навчально-методичною літературою і т.д. Під час занять створюються умови для перевірки та виявлення інтелектуального рівня студентів, для набуття уміння виступати, логічно висловлюватись, колективно обговорювати гострі проблеми, обстоювати власну точку зору, аргументувати свою позицію. Для ґрунтовного засвоєння першоджерел необхідно вдумливо конспектувати їх, вдаючись до різних видів запису (витяги, тези, цитати і т.д.). Готуючись до відповіді, важливо, в першу чергу, визначити напрями наукових досліджень з певної проблеми та впровадження їх результатів у практику. Доцільно підготувати власні спостереження та висновки, обґрунтовуючи їх теоретичними положеннями та рекомендаціями.

Для досягнення мети та завдань курсу, впродовж семінарських занять передбачено застосування активних і інтерактивних методів навчання – ділових ігор, тренінгів, семінарів в активній формі, розгляд кейсів. Основні відмінності активних та інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою і технікою викладання, але і високою ефективністю учбового процесу, який виявляється в: високій мотивації студентів; закріпленні теоретичних знань на практиці; підвищенні самосвідомості студентів; виробленню компетентностей прийняття самостійних та колективних рішень; виробленню здібності до соціальної інтеграції; надбанні навичок вирішення конфліктів; розвитку здібності до компромісів.

# 1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

## ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

### Тема 1. Економіка як наука

Зародження економіко-теоретичних знань. Становлення і основні етапи розвитку економіки як науки. Меркантилісти. Фізіократи. Класична політична економія. Марксизм. Маржиналізм. Неокласичний, кейнсіанський та інституціонально-соціологічний напрями, неокласичний синтез. Сучасні напрями, школи і течії економічної теорії (західний мейнстрим, неортодоксальна економічна теорія). Розвиток економічної думки в Україні.

Предмет економічної науки та еволюція його визначення. Складові сучасної економічної науки. Позитивна та нормативна економічна наука. Економічне мислення, його види та роль у розумінні економічного життя суспільства.

Економічні закони, принципи і категорії. Система економічних законів. Методологічні аспекти пізнання, механізму дії та використання економічних законів.

Методи пізнання економічних процесів і явищ. Діалектика як метод наукового пізнання. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання та їх використання. Функції економічної науки.

Економічна наука та економічна політика. Економічна наука як основа економічної політики. Основні напрями, пріоритети, методи, інструменти економічної політики.

Розвиток економічної науки на сучасному етапі (лауреати Нобелівської премії П. Самуельсон, Р. Фріш, Я. Тінберген, Дж. Хікс, К. Ерроу).

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

### Тема 2. Рушійні сили економічного розвитку

Економічні потреби суспільства, їх суть та структура. Тенденції формування сучасної структури потреб. Піраміда Маслоу. Поняття безмежності потреб. Закон зростання потреб та механізм його дії. Благо як засіб задоволення потреб. Економічні та неекономічні блага. Класифікація економічних благ. Проблеми використання закону зростання потреб у процесі виробництва матеріальних благ.

Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація. Суперечності інтересів економічних суб'єктів та форми їх розв'язання. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.

Виробництво як визначальний фактор потреб суспільства та їх розвитку. Зміст і структура суспільного виробництва. Матеріальне та нематеріальне виробництво, їх сутність і взаємозв'язок.

Ресурси виробництва та їх види. Використання економічних ресурсів. Абсолютна та відносна обмеженість (рідкісність) ресурсів. Межа економічних можливостей.

Економічний вибір. Крива виробничих можливостей. Основні фактори виробництва та їх взаємозв'язок. Ефективність виробництва, її сутність. Показники ефективності використання факторів виробництва. Продуктивність праці. Трудомісткість. Фондовіддача. Фондомісткість. Матеріаловіддача. Матеріаломісткість. Капіталовіддача. Капіталомісткість. Основні напрями підвищення ефективності суспільного виробництва. Енергоефективність та екологоефективність економіки.

Соціальна ефективність виробництва та її показники. Рівень та якість життя населення. Індекс людського розвитку.

Взаємозв'язок економічної та соціальної ефективності виробництва.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

### **Тема 3. Економічні системи суспільства. Власність**

Економічна система, її сутність та основні структурні елементи. Типи економічних систем. Традиційна економічна система. Економічна система вільного капіталізму. Командно-адміністративна система. Система змішаної економіки. Перехідні економічні системи, їх зміст та основні риси. Формування інституційних та економічних умов переходу до нової системи господарювання. Криза та розпад командно-адміністративної системи і необхідність переходу економіки постсоціалістичних країн до ринкової економіки.

Власність як економічна категорія. Суб'єкти та об'єкти. Типи, форми і види власності. Основні тенденції розвитку власності на сучасному етапі. Необхідність різноманітних форм власності в ринковій економіці. Трансформація форм власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід. Сучасний стан відносин власності в Україні. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

### **Тема 4. Форми організації суспільного виробництва**

Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне. Еволюція товарного виробництва. Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Проста і розвинена форми товарного виробництва, їх

спільні ознаки та відмінності. Товарне виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства. Проста і розвинена форми товарного виробництва, їх спільні риси та відмінності.

Товар і його властивості. Поняття товару. Відмінність товару від продукту. Властивості товару: споживна вартість, мінова вартість, вартість. Цінність товару.

Величина вартості товару та фактори, що на неї впливають. Індивідуальна і суспільна вартість. Закон вартості, його зміст та функції.

Специфіка послуги як товару. Інформація як товар. Інформаційна теорія вартості.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

### **Тема 5. Теорія грошей**

Розвиток форм вартості і поява грошей. Концепції виникнення та сутність грошей. Функції грошей та їх еволюція. Гроші та ціна. Грошова система, її основні елементи та типи.

Еволюція грошових систем. Види та природа сучасних грошей. Грошова система та її основні елементи. Створення грошової системи в Україні. Грошовий обіг і його закони.

Грошова маса, її структура та агреговані показники. Грошовий ринок. Пропозиція та попит на гроші. Рівновага грошової та товарної мас. Модель І.Фішера. Закон товарно-грошового обігу

Грошова система. Валютні курси. Конвертованість валют

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

### **Тема 6. Ринок і механізм його функціонування**

Об'єктивні передумови виникнення ринку. Поняття ринку та його сучасне трактування. Ознаки, структура та функції ринку. Види ринків. Критерії класифікації ринків та їх структура. Характерні ознаки сучасного ринку. Ринкова інфраструктура.

Ринковий механізм та його елементи. Сутність попиту і фактори, що його визначають. Закон попиту. Винятки із закону попиту. Крива попиту. Зв'язок між попитом і ціною. Зміщення кривої попиту під впливом дії нецінових факторів. Еластичність попиту.

Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції. Крива пропозиції та її властивості. Зв'язок між пропозицією і ціною.

Нецінові фактори зміни пропозиції. Зміщення кривої пропозиції під впливом дії нецінових факторів. Еластичність пропозиції.

Взаємодія попиту та пропозиції. Ринкова рівновага, надлишок та дефіцит. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Фактори, що впливають на зміну ринкової рівноваги.

Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Концепція ціноутворення за А. Маршаллом.

Сутність конкуренції. Місце конкуренції в ринковій економіці. Функції конкуренції. Форми конкуренції. Методи конкурентної боротьби. Типи конкурентної поведінки. Позитивні й негативні наслідки конкуренції.

Ринок досконалої конкуренції. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Суть олігополії. Олігополія і конкуренція. Олігополія та економічна ефективність.

Монополія та типи монополізації. Види монополій. Типи монополій. Організаційні форми утворення монополій. Критерії та межі монополізації економіки. Монопольна влада. Недоліки надмірної монополізації економіки. Економічні наслідки діяльності монополій.

Конкурентна політика і антимонопольне регулювання. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства. Сучасні моделі антимонопольної політики: американська та європейська. Методи проведення антимонопольної політики. Антимонопольно-конкурентна політика в Україні.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **Тема 7. Підприємництво і підприємство**

Підприємництво, його сутність, основні принципи й ознаки. Теорія підприємництва. Класична та інноваційна моделі підприємництва. Мотивації підприємницької діяльності. Підприємництво і бізнес.

Економічні основи розвитку підприємництва в Україні.

Сучасні організаційно-правові форми підприємництва. Індивідуальне підприємництво (одноосібне володіння).

Товариство (партнерство). Корпорація. Малий бізнес. Нові види підприємницької діяльності.

Ризик у підприємницькій діяльності та його види. Венчурний бізнес, тенденції його розвитку. Система франчайзингу. Підприємницькі мережі.

Підприємство, його сутність, головні ознаки і особливості. Форми підприємств. Домогосподарство як суб'єкт ринкових відносин.

*Рекомендована література:*

Базова: [1, 2, 4-6,9].

Допоміжна: [2-4, 6-8, 10, 12].

Інформаційні ресурси: [1-3]



## **Тема 8. Доходи населення і його соціальний захист**

Сутність доходу як економічної категорії. Доходи населення, їх види та джерела формування.

Сутність та механізм розподілу доходів. Функціональний та персональний розподіл доходів. Форми розподілу доходів за трудові результати та економічну діяльність. Заробітна плата: як ціна товару “робоча сила” та форма розподілу за результатами праці. Форми та системи заробітної плати. Дохід від кооперативно-колективної та індивідуальної трудової діяльності. Підприємницький дохід. Доходи від власності та рентні доходи.

Сімейні доходи, їх структура та використання. Заощадження як необхідний елемент у структурі сімейних доходів. Номінальні та реальні доходи. Диференціація доходів та її межі. Крива Лоренца.

Соціальні аспекти економічних відносин. Рівень та якість життя населення. Прожитковий мінімум. Бідність і процеси маргіналізації населення. Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток. Еволюція соціальної структури суспільства.

Необхідність та сутність системи соціального захисту населення. Основні елементи механізму соціального захисту. Державне регулювання розподілу доходів.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **Тема 9. Економічна роль держави в ринковій економіці**

Держава як суб'єкт економічної системи. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їх еволюція. Кейнсіанська і неокласична моделі регулювання економіки.

Економічні функції держави. Місце і роль держави в командній економіці. Економічні функції держави в сучасній ринковій економіці. Система цілей державного макроекономічного регулювання.

Форми, методи та інструменти регулювання економіки. Правові, економічні та адміністративні методи. Прямі та непрямі методи. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави.

Державний сектор та державне підприємництво як спосіб реалізації економічних функцій держави.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **Тема 10. Сучасне світове господарство**

Сутність, етапи становлення та основні риси світового господарства. Сучасна структура світового господарства. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки як основа формування світового господарства. Транснаціональні корпорації і розвиток міжнародних виробничих зв'язків.

Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми.

Світова торгівля: сутність та структура. Всесвітній ринок товарів і послуг. Сучасні тенденції розвитку світової торгівлі.

Міжнародні кредитні відносини і механізм їх регулювання. Зміст і структура світової валютної системи. Міграція населення і світовий ринок праці. Сутність і причини, форми і тенденції розвитку міграції робочої сили. Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.

Сучасна глобалізація світогосподарських зв'язків і виникнення загально-цивілізаційних проблем людства. Природа і види глобальних проблем сучасності та їх класифікація.

Національні і глобальні проблеми роззброєння та демілітаризації економіки. Взаємопов'язаний характер, економічні основи та шляхи вирішення глобальних проблем людства. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних економічних проблем.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **2. ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ЗА ТЕМАМИ**

### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

#### **Тема 1. Економіка як наука**

##### **План**

1. Економіка та формування сучасного економічного світогляду.
2. Українська економічна думка.
3. Видатні економісти ХХ ст.
4. Місце та роль економічної теорії як науки у сучасному суспільстві.

##### **Завдання**

#### **1. Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:**

1. Зародження економічних знань.
2. Загальна характеристика провідних шкіл та течій економічної думки:
  - 2.1. Меркантилізм - напрям буржуазної політекономії.
  - 2.2. Економічні погляди фізіократів.

2.3. Класична англійська політекономія, її внесок у розвиток економічної науки.

2.4. Основні положення марксизму та маржиналізму.

3. Основні напрями сучасної економічної науки:

3.1. Неокласична економічна теорія.

3.2. Кейнсіанство як провідна економічна школа ХХ ст..

3.3. Інституціоналізм та його основні положення.

3.4. Характеристика неокласичного синтезу.

**2. Складіть таблицю «Основні етапи розвитку економічної науки» за зразком:**

№ з/п	Назва економічної школи	Період існування	Представники школи	Основні ідеї	
				+	-

### Тести для самоконтролю

**1. Хто був автором “Трактату політичної економії ” 1615 року і вперше використав термін “політекономія ” ?**

- а) Уільям Стаффорд;
- б) Франсуа Кене;
- в) Антуан Монкретьєн;
- г) Віктор Мірабо.

**2. Який термін ввели в обіг давньогрецькі мислителі Ксенофонт і Арістотель?**

- а) мікроекономіка;
- б) макроекономіка;
- в) економікс;
- г) економіка.

**3. Головним здобутком якої школи було розкриття економічної природи багатства?**

- а) марксизму;
- б) класичної англійської політичної економії;
- в) меркантилізму;
- г) монетаризму.

**4. Яка з провідних сучасних теорій є протиположною неокласицизму, обґрунтовує об’єктивну необхідність активного втручання держави в регулювання ринкової економіки?**

- а) кейнсіанство;
- б) монетаризм;
- в) маржиналізм;
- г) інституціоналізм.

**5. Яка школа створила «Політичну економію робітничого класу» ?**

- а) меркантилізму;

- б) монетаризму;
- в) інституціоналізму;
- г) марксизму.

**6. Представники якої концепції обґрунтовують принцип поєднання ринкового і державного регулювання економічних процесів?**

- а) інституціоналізму;
- б) монетаризму;
- в) неокласичного синтезу;
- г) меркантилізму.

**7. Для представників якої течії об'єктом вивчення є «інститути»?**

- а) марксизму;
- б) інституціоналізму;
- в) монетаризму;
- г) маржиналізму.

**8. Хто написав працю "Принципи економіки"?**

- а) Карл Маркс;
- б) Кене Франсуа;
- в) Блауг Марк;
- г) Альфред Маршалл.

**9. Прибічником якої школи був А. Монкретьєн?**

- а) інституціоналізму;
- б) меркантилізму;
- в) марксизму;
- г) маржиналізму.

**10. Хто вперше переніс дослідження зі сфери обігу у сферу виробництва?**

- а) фізіократи;
- б) меркантилісти;
- в) маржиналісти;
- г) монетаристи.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **Тема 2. Рушійні сили економічного розвитку**

### **План**

1. Економічні потреби суспільства: сутність, класифікація.
2. Взаємозв'язок потреб, виробництва і попиту. Економічний закон зростання потреб.
3. Сутність та види економічних інтересів.
4. Суспільне виробництво – основа економічної системи, його чинники та структура.

5.Ефективність економіки. Крива виробничих можливостей. Сутність та показники ефективності виробництва.

### Завдання

#### Розв'яжіть задачі:

1. На рис. 1 наведено графічну інтерпретацію кривої виробничих можливостей (КВМ) підприємства, яке випускає товари А і В.

Визначте, як зміниться розташування КВМ на графіку, якщо:

а) технологію виробництва товару А буде удосконалено, а технологія виробництва товару В залишиться без змін;

б) обидві технології виробництва товарів А і В будуть однаковою мірою удосконалені.

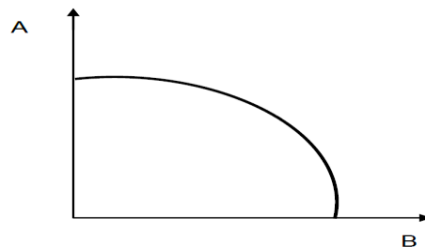


Рис. 1

2. Фірма, що виробляє телевізори, обирає одну з трьох виробничих технологій, кожна з яких відрізняється поєднанням ресурсів. Ціна одиниці праці — 200 грн., ціна одиниці капіталу — 400 грн.

а) Установіть, яку технологію обере фірма за кожного рівня виробництва.

б) Обчисліть загальні витрати за кожного рівня виробництва.

в) Припустімо, що ціна одиниці праці збільшилася до 300 грн., а ціна капіталу не змінилася. Чи вплине ця зміна на вибір технології?

Обсяг виробництва, од.	Технології					
	А		Б		В	
	L	К	L	К	L	К
1	12	4	9	6	7	8
2	22	5	13	10	11	12
3	32	6	17	14	15	16
4	44	7	21	18	19	21
5	62	8	27	24	23	37

3. Тетяна після закінчення школи могла працювати секретарем із зарплатою 2500 грн/рік або продавцем з річною зарплатою 3200 грн., але вступила до коледжу на контрактне навчання з річною оплатою за навчання 1600 грн. Яка альтернативна вартість рішення Тетяни на першому році

навчання, якщо 500 грн. оплати в перший рік навчання їй компенсує благодійний фонд, а на харчування вона щомісяця витрачає 120 грн?

### Тести для самоконтролю

**1. Що є об'єктом економічних інтересів?**

- а) послуги;
- б) економічні блага;
- в) домогосподарства;
- г) суспільство.

**2. На що спрямовані економічні інтереси держави?**

- а) на максимізацію прибутку;
- б) на реалізацію потреб суспільства в цілому;
- в) на дослідження природи капіталу;
- г) на пізнання економічних законів.

**3. Як називається будь-яка користь, що задовольняє людську потребу?**

- а) праця;
- б) виробництво;
- в) благо;
- г) товар.

**4. Що є носіями економічних благ?**

- а) виробництво;
- б) товари і послуги;
- в) праця;
- г) потреби.

**5. Що є найефективнішим засобом узгодження та реалізації інтересів?**

- а) їх координація;
- б) їх виконання;
- в) їх пізнання та координація;
- г) їх дослідження.

**6. Потреби, які можуть бути задоволені при певному рівні розвитку виробництва, – це:**

- а) абсолютні потреби;
- б) платоспроможні потреби;
- в) дійсні потреби;
- г) загальні потреби.

**7. До фізіологічних потреб відносять:**

- а) потреба у самовираженні;
- б) потреба у повазі;
- в) потреба в їжі;
- г) потреба у спілкуванні.

**8. Матеріальні потреби – це:**

а) бажання людей, щоб їх поважали і розуміли;  
 б) бажання людей мати визнання;  
 в) бажання людей придбати та спожити продукти, які є для них корисними;

г) бажання людей розкрити свої здібності.

**9. Вільні блага – це:**

а) ті, які дешеві;

б) ті, яких багато;

в) ті, які не потребують затрат на придбання;

г) ті, що знаходяться в повітрі.

**10. Категорія, що виражає об'єктивно зумовлені матеріальні (економічні) потреби людей, класів, суспільства, – це:**

а) блага;

б) економічний прогрес;

в) економічні інтереси;

г) абсолютні потреби.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

### **Тема 3. Економічні системи суспільства. Власність**

#### **План**

1. Формаційний і цивілізаційний підходи до періодизації суспільного розвитку.
2. Сутність та цілі економічної системи, її структурні елементи.
3. Ринкові та неринкові економічні системи.
4. Власність в економічній системі.
5. Типи, види та форми власності.
6. Нові тенденції у розвитку відносин власності у світі та Україні.

#### **Завдання**

**Підготувати презентацію на одну із запропонованих тем:**

1. Підходи до періодизації історії соціально-економічного розвитку суспільства. Переваги цивілізаційного підходу до періодизації економічної історії.
2. Моделі організації економічних систем суспільств
3. Порівняльний аналіз ринкової й адміністративно-командної економік.
4. Змішана економічна система, її переваги та недоліки.
5. Місце і роль людини в економічній системі

6. Власність у контексті природно – історичного розвитку суспільства.

7. Місце власності в реформуванні економіки.

8. Приватизаційний процес і роздержавлення в Україні. Їх економічні і соціальні результати.

### Тести для самоконтролю

**1. Як називаються відносини між людьми з приводу використання ними знарядь праці?**

- а) організаційно-економічні;
- б) економічно-виробничі;
- в) техніко-економічні;
- г) господарські.

**2. Яка економічна система панувала до капіталізму?**

- а) традиційна;
- б) змішана;
- в) командна;
- г) ринкова.

**3. У якій економіці вся економічна діяльність регулюється державою?**

- а) змішаній;
- б) адміністративно-командній;
- в) ринковій;
- г) адміністративній.

**4. Яка економічна система виникла на фоні високорозвинених країн ринкової економіки?**

- а) командна;
- б) змішана;
- в) ринкова;
- г) традиційна.

**5. Як називаються відносини між людьми з приводу організації та управління виробництвом?**

- а) техніко-економічні;
- б) виробничі;
- в) організаційно-економічні;
- г) виробничо-економічні.

**6. Як називається об'єктивна єдність закономірно пов'язаних між собою явищ і процесів економічного життя?**

- а) економічна система;
- б) економічна структура;
- в) економічна еволюція;
- г) державна система.

**7. Яка система ґрунтується на відсталій технології, широкому застосуванні ручної праці та багатокладності економіки?**



- а) ринкова;
- б) змішана;
- в) командна;
- г) традиційна.

**8. Що є структурним елементом економічної системи?**

- а) відносини власності;
- б) господарський механізм;
- в) товари та послуги;
- г) немає правильної відповіді.

**9. Як називається процес позбавлення суб'єкта права на володіння, користування і розпорядження тим чи іншим об'єктом ?**

- а) заборона;
- б) відокремлення;
- в) відчуження;
- г) усі відповіді вірні.

**10. Як називається процес виробничого застосування і споживання корисних властивостей об'єкта власності?**

- а) приватизація;
- б) користування;
- в) привласнення;
- г) володіння.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

#### **Тема 4. Форми організації суспільного виробництва**

##### **План**

1. Натуральне і товарне виробництво.
2. Товар і його властивості.
3. Закон вартості. Основні теорії вартості.

##### **Завдання**

##### **Розв'яжіть задачі:**

1. Визначіть мінову вартість товарів: 16 гумок = 40 ручок, якщо:
  - а) вартість гумок зросте у 2 рази ?
  - б) вартість гумок знизиться у 2 рази, а вартість ручок зросте у 2 рази ?
 Поясніть у чому полягає зв'язок між вартістю і міноюю вартістю.

2. Швець пошив 10 пар чобіт. На пошиття однієї пари він витратив в середньому 20 годин праці. На ринку кожну пару чобіт швець зміг обміняти в середньому вартістю у 17 год. праці.

Визначте:

- а) рівень ефективності праці (суспільно нормальний, вищий за суспільний, нижчий за суспільний);
- б) вартість виробництва 10 пар чобіт;
- в) ринкову (реальну) вартість 10 пар чобіт;
- г) скільки «заплатив» швець за розв'язання протиріччя, втіленого в його товарі?

3. Товаровиробник виготовляє 40 виробів за місяць, витрачаючи на кожен виріб 5 годин праці. Як зміниться вартість одного виробу і всієї продукції, якщо інтенсивність праці зросла у 2 рази, а продуктивність праці – у 2,5 рази.

### Тести для самоконтролю

**1. Самостійне розпорядження виробленою продукцією, володіння нею, її відчуження й використання відповідно до власних інтересів – це:**

- а) спеціалізація праці;
- б) економічна відособленість товаровиробників;
- в) кооперація;
- г) інтеграція.

**2. Мінова вартість – це:**

- а) його здатність задовольняти потреби людини;
- б) час, який окремих виробник витрачає на виробництво товару;
- в) здатність товару обмінюватись, пропорція, в якій один товар обмінюється на інший;
- г) кількість продукції виробленої за одиницю часу.

**3. Виробляє продукт без попередньої підготовки працівника, тобто не потребує освіти та кваліфікації:**

- а) проста праця;
- б) складна праця;
- в) абстрактна праця;
- г) конкретна праця.

**4. Формула «Г – Т – Г» відноситься до:**

- а) товарного виробництва;
- б) натурального виробництва;
- в) менеджменту;
- г) маркетингу.

**5. Що не є ознакою натурального виробництва:**

- а) у виробництві переважають ручна праця, найпростіші знаряддя праці, просте відтворення;
- б) наявність замкнених, однорідних господарських одиниць;

- в) існування між виробниками прямих безпосередніх зв'язків;
- г) відкрито-мінова форма господарювання?

**6. Яке визначення найточніше відображає суть товарного виробництва:**

- а) виробництво продуктів для споживання іншими;
- б) виробництво продуктів для обміну шляхом купівлі-продажу;
- в) створення найефективніших форм та способів поєднання факторів виробництва;
- г) перероблення природних предметів праці для надання їм властивостей, які задовольняють потреби людини?

**7. Просте товарне виробництво – це:**

- а) маєток феодала;
- б) господарська діяльність первісної общини;
- в) рабовласницький маєток;
- г) виробництво продукції самостійними ремісниками і селянами для продажу.

**8. При якому виді господарства люди виробляють продукти для задоволення власних потреб?**

- а) товарному;
- б) складному;
- в) натуральному;
- г) простому.

**9. Скільки типів товарного виробництва існує в економічній системі?**

- а) 3;
- б) 2;
- в) 4;
- г) 1.

**10. На які типи поділяється товарне виробництво?**

- а) світове та стисле;
- б) просте та розгорнуте;
- в) просте, складне та розгорнуте;
- г) світове, розгорнуте, стисле.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## Тема 5. Теорія грошей

### План

1. Виникнення грошей. Сутність і функції грошей.
2. Українська грошова одиниця.
3. Форми грошей.

4. Функції грошей.
5. Теорія і закони грошового обігу.
6. Грошова система, її еволюція у сучасність.
7. Види кредитних грошей, чеків.

### **Завдання**

#### **Розв'яжіть задачі:**

**1.** Як зміниться обсяг грошової маси, якщо ціни товарів зростуть на 20%, обсяг товарів зменшиться на 9%, а швидкість обігу грошової одиниці зросте в 1,5 рази?

**2.** На підставі таких даних визначите розмір  $M_0$ ,  $M_1$ ,  $M_2$ ,  $M_3$ . Невеличкі строкові вклади - 1850 млн.грн., значні строкові вклади, які потребують попереднього повідомлення щодо закриття рахунку - 820 млн.грн., поточні рахунки підприємств та фізичних осіб – 100 млн.грн., готівка - 280 млн.грн., цінні папери держави - 250 млн.грн., вклади в спеціалізовані кредитно-фінансові установи – 15 млн.грн.

### **Тести для самоконтролю**

**1. Що пояснюють основні концепції виникнення грошей?**

- а) наслідки виникнення грошей;
- б) наслідки товарообміну;
- в) причини виникнення грошей;
- г) наслідки споживчої вартості.

**2. Які теорії грошей існують в економічній системі?**

- а) металева; номіналістична; кількісна;
- б) кількісна; товарна; державна;
- в) еволюційна; металева; кількісна;
- г) металева; кількісна; економічна.

**3. Який економіст визначав гроші як «штучну соціальну умовність»?**

- а) С. Фішер,
- б) П. Самуельсон,
- в) Дж.Хікс,
- г) Д. Юм.

**4. Яку роль виконують гроші у функції засобу обігу?**

- а) об'єкта для задоволення потреб;
- б) посередника в обміні товарів;
- в) організаційну;
- г) економічно-соціальну.

**5. Що обслуговує реалізацію товарів і нетоварні платежі в господарстві?**

- а) грошова система;
- б) товарообмін;
- в) грошовий обіг;
- г) прибуток.

**6. Які основні концепції виникнення грошей існують в ринковій економіці?**

- а) націоналістична й еволюційна;
- б) державна і раціоналістична;
- в) товарна і еволюційна;
- г) раціоналістична і еволюційна.

**7. Яка концепція пояснює виникнення грошей як результат домовленості між людьми про введення грошей для здійснення обміну товарів?**

- а) державна;
- б) еволюційна;
- в) раціоналістична;
- г) націоналістична.

**8. Як називається сукупність усіх грошових засобів у готівковій та безготівковій формах?**

- а) грошова маса;
- б) грошова сукупність;
- в) білонна монета;
- г) державна скарбниця.

**9. На які 2 види поділяється металева система?**

- а) біметалізм і мініметалізм;
- б) монометалізм і мегаметалізм;
- в) біометалізм і металізм;
- г) біметалізм і монометалізм.

**10. В якій грошовій системі роль загального еквівалента закріплюється за золотом?**

- а) біметалізму;
- б) мініметалізму;
- в) монометалізму;
- г) біометалізму.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

### Тема 6. Ринок і механізм його функціонування

#### План

1. Сучасний ринок: його сутність, структура та функції.
2. Необхідність і сутність інфраструктури ринку та її організаційно-функціональна побудова.
3. Національні моделі сучасного ринку.
4. Попит та чинники, що його визначають. Закон попиту, еластичність попиту.
5. Пропозиція та її чинники. Закон пропозиції, еластичність пропозиції.
6. Взаємодія попиту та пропозиції.
7. Теорія конкуренції: досконала та недосконала конкуренція.
8. Співвідношення конкурентного та монопольного секторів.
9. Антимонопольна політика держави як запорука ефективності.

#### Завдання

##### Розв'яжіть задачі:

1. Крива попиту на радіоприймачі може бути представлена в та-кому вигляді:  $Q_d = 600 - 20P$ , де  $Q_d$  – обсяг попиту за місяць,  $P$  – ціна радіоприймача (грн).

Крива пропозиції радіоприймачів описується рівнянням:  $Q_s = 300 + 40P$ , де  $Q_s$  місячна пропозиція радіоприймачів. Визначте рівноважну ціну, та кількість реалізованих за такою ціною радіоприймачів.

2. Крива попиту на товар задана рівнянням  $Q_d = 400 - 5P$ , а крива пропозиції задана рівнянням  $Q_s = 10 + 8P$ :

а) визначте рівноважну ціну та кількість;  
б) яка кількість товару буде продана за ціною 50 грн. за одиницю товару?

в) яка кількість буде продана за ціною 20 грн. за одиницю товару?

3. Функція попиту на молоко має вигляд  $Q_d = 30 - p$ , функція пропозиції описана рівнянням  $Q_s = 15 + 2p$ , знайти:

а) рівноважний обсяг та рівноважну ціну молока;  
б) яка ситуація виникне на ринку, якщо ціна встановиться на рівні 3 грн. за один літр молока?

4. Попит і пропозиція сніданків в інститутській їдальні відповідно мають функції:  $Q_d = 2400 - 100P$  і  $Q_s = 1000 + 250P$ . Визначте рівноважну ціну і рівноважний обсяг продажу сніданків. Профспілка і адміністрація

навчального закладу вирішили знизити ціну на сніданки на 1 грн. Якими будуть наслідки цього рішення?

5. Попит на товар описується рівнянням:  $Q_D = 10 - p$ . Їх пропозиція задається рівнянням:  $Q_S = 4 + p$ .

- визначити рівноважну ціну та рівноважну кількість товару;
- як зміниться ринковий попит, якщо у зв'язку зі зміною смаків споживачі стануть купувати даного товару на 2 одиниці менше?

6. Попит і пропозиція товару описуються рівняннями:  $Q_d=800-25P$ ,  $Q_s=200+50P$ .

- знайти параметри рівноваги на ринку товару.
- держава встановила податок на продаж одиниці товару в розмірі 3 грн. од. Знайти нові параметри рівноваги і надходження до бюджету.

### Тести для самоконтролю

1. Як називається ціна, яка встановлюється при врівноваженості попиту і пропозиції?

- ціна товару;
- ціна пропозиції;
- ціна попиту;
- ціна рівноваги.

2. Як називається платоспроможна потреба або сума грошей, яку покупці можуть заплатити за необхідні для них товари і послуги?

- товарна потреба;
- пропозиція;
- попит;
- економічна пропозиція.

3. Як називається процес суперництва між суб'єктами ринкових відносин за найвигідніші умови виробництва, реалізації й купівлі товарів і послуг?

- конкуренція;
- торг;
- аукціон;
- реклама.

4. Як називається закон, згідно з яким попит визначає обсяг і структуру пропозиції, впливаючи при цьому на виробництво, а пропозиція формує попит через асортимент виготовлених товарів і запропонованих послуг та їх ціни?

- закон конкуренції;
- закон попиту і пропозиції;
- закон торгівлі;
- закон ринкової рівноваги.

**5. Яким є ринковий попит, якщо коефіцієнт еластичності менший за одиницю?**

- а) еластичним;
- б) нееластичним;
- в) нейтральним;
- г) негативним

**6. Що є об'єктом міжгалузевої конкуренції?**

- а) налагодження економічних зв'язків;
- б) держава;
- в) вища норма прибутку;
- г) зниження попиту.

**7. Що забезпечують розвинені відносини конкуренції?**

- а) розробку проектів щодо купівлі товарів;
- б) підвищення цін на товари;
- в) стабільність в бізнесі;
- г) ефективне функціонування ринкового механізму.

**8. Як називається тип ринку, який характеризується наявністю великої кількості продавців, що пропонують однорідну продукцію?**

- а) державна конкуренція;
- б) досконала конкуренція;
- в) монополістична конкуренція;
- г) вільна конкуренція.

**9. Як називається повне об'єднання підприємств однієї або декількох пов'язаних між собою галузей промисловості?**

- а) концерн;
- б) синдикат;
- в) трест;
- г) картель.

**10. Учасники якої форми монополістичних об'єднань зберігають комерційну і виробничу самостійність?**

- а) тресту;
- б) картелю;
- в) концерну;
- г) синдикату.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **Тема 7. Підприємництво і підприємство**

### **План**

1. Підприємництво: сутність, умови виникнення, принципи та функції.
2. Види та організаційні форми підприємницької діяльності.



3. Підприємство: сутність, ознаки, функції та види.
4. Малий і середній бізнес – роль в сучасній економіці.
5. Бізнес-план та маркетингова діяльність підприємства.

### Ситуаційна завдання

#### Генрі Форд – геніальний підприємець?

Генрі Форд, засновник автомобільного концерну «Форд», викликає захоплення своїми успіхами і блискучою кар'єрою. Але початок шляху одного з найуспішніших підприємців ХХ століття був важким. На шляху до успіху Генрі довелося подолати безліч перешкод.

Генрі Форд народився в 1863 році у США, на фермі в передмісті Детройта, штат Мічиган. Сяк-так закінчив вісім класів, виявивши хороші здібності до математики. У 16 років поїхав на заробітки в Детройт, не з першого разу знайшов роботу механіка в Електричній компанії Томаса Альва Едісона. Успадкувавши землю після смерті батька, Генрі збудував лісопильню, яка приносила йому дохід, що дозволив одружитися з коханою Кларою, а також зайнятися винаходами.

У червні 1893 року в цегляному сараї позаду свого будинку Генрі Форд закінчив будівництво першого експериментального автомобіля. Назвав винахідник своє творіння «Квадроцикл». Він важив усього п'ятсот фунтів і пересувався на чотирьох велосипедних шинах. «Я зробив коляску, яка рухається без коня!» – говорив Генрі Форд.

В Електричній компанії Томаса Альва Едісона кар'єра Генрі йшла вгору. Але коли йому запропонували посаду управителя й зажадали, щоб він кинув займатися своїми винаходами, Генрі звільнився. І продовжив створювати свою мрію.

Через кілька років підприємець Генрі Форд продемонстрував другий дослідний зразок, випробувавши його в поїзді від Детройта до Понтіака. У 1901 році на 15 тисяч доларів, зібраних за допомогою акціонерів, Генрі Форд відкрив свій перший бізнес – «Детройтську автомобільну компанію». Але компанія проіснувала всього два роки. Досвіду ведення бізнесу в Генрі було зовсім мало, на відміну від ідей, які він продовжив утілювати в життя.

А. Малкомсон, приятель із часів Електричної компанії, що розбагатів на торгівлі вугіллям, запропонував Генрі Форду організувати компанію «Форд мотор компані». Вони поділили між собою п'ятдесят один відсоток акцій, що забезпечило приятелям контроль над компанією. Незабаром вони завербували ще пайовиків. «Форд мотор компані» була відкрита в 1908 році, у маленькій майстерні, і почала з капіталу 28 000 доларів. Через рік прибуток склав майже 400 000, за виручки 1 500 000 доларів. Перший автомобіль коштував 850 доларів.

Генрі підвищував ціну на кожну нову модель автомобіля. Акціонери були дуже незадоволені такою політикою. Поступово Форд скуповував акції,

поки не придбав контрольний пакет. Усіх незадоволених своєю політикою він просив іти з компанії відразу.

Пізніше компанія стала виробляти автомобілі дешевші, найдорожчий із яких коштував 750 доларів. Прибуток різко зростав, адже за такою ціною нововведення – засоби пересування без коня – продавалися веселіше. Генрі почав багатіти по-справжньому.

Автомобілі користувалися попитом, Генрі день і ніч думав, як поліпшити якість виробленої продукції. Організував курси механіків прямо при «Форд мотор компанії». Справжнім проривом стало впровадження у виробництво запчастин більш легкого сплаву – ванадієвої сталі.

Незважаючи на кризу 1907 року, що залишила на вулицях Америки мільйони безробітних, компанія Форда зуміла вистояти. Навіть було розширено асортимент. Автомобілі називали за буквами: модель А, F, N і т. Із часом Генрі Форд побудував справжню імперію, що складалася зі сталеливарного заводу, власних кузень, рудників, залізниць і багато ін. І єдиним власником усього цього був Генрі.

На початку 1912 року фордівська автомобільна компанія вже випускала більше двохсот автомобілів на день. Виробництво йшло тепер конвеєрним шляхом. Генрі оточив себе хорошими фахівцями й завжди «тримав ніс за вітром», щоб не пропустити різні технічні та підприємницькі нововведення, на які було багате ХХ століття, особливо його початок.

У компанії підвищили заробітну плату і встановили контроль за робітниками. Плинності кадрів на заводах Форда майже не було. І це дало додаткову вигоду. Слідкували й за моральним станом робітників. Робота була важкою, із маленькою перервою.

Генрі наближався до мети: 2 000 000 автомобілів на рік. Тепер 45 тисяч різних машин працювали, виготовляючи фордівські автомобілі на шістдесяті підприємствах, які були розкидані по Сполучених Штатах. Власні пароплави Форда транспортували окремі частини до складальних заводів, розташованих у двадцяти восьми зарубіжних країнах. Фордівську «Модель Т» збирали в Йокогамі й Буенос-Айресі, і її частини були взаємозамінні. Де б ви не їхали цією машиною, всюди була людина, яка вміє обслужити й полагодити її. Про це подбав творець мегаконцерну Генрі Форд.

Генрі старів і в 40-і роки передав компанію в управління сина Едзела. Але синові не вдалося очолити бізнес батька. По-перше, він помер, а по-друге, хитрий чоловік на ім'я Гаррі Беннетт, який служив у боса багато років, мав великий вплив на старого Форда і віддаляв його від сім'ї. «Форд мотор компанії» мало не потрапила в чужі руки. Але все ж президентом став онук і тезка творця – Генрі.

Генрі Форд старший помер 7 квітня 1947 року у віці 84 років.

«Якщо б мені довелося починати все спочатку, то я знову відшукав би якусь нагальну потребу людей, яка ще не задоволена і задоволення якої можна було б поставити на широкий потік. І будьте впевнені, я задовольнив би її набагато краще за інших і в короткі терміни (п'ять-десять років) знову став би мільйонером» (Генрі Форд).

*Запитання:*

1. У чому полягав успіх підприємця Г. Форда?
2. Завдяки чому навіть у період кризи компанії Г. Форда вдалося вижити?
3. Які з функцій підприємництва найбільш вдало використовував Г. Форд?
4. Дайте оцінку принципів підприємництва на прикладі компанії Г. Форда.

### **Тести для самоконтролю**

- 1. Хто що не є суб'єктом підприємницької діяльності?**
  - а) приватні особи;
  - б) група юридичних або фізичних осіб;
  - в) держава;
  - г) капітал.
- 2. Який з наведених видів не є видом підприємницької діяльності?**
  - а) виробнича;
  - б) фінансова;
  - в) індивідуальна;
  - г) торговельна.
- 3. Що є метою підприємницької діяльності?**
  - а) максимізація доходу;
  - б) задоволення власних потреб;
  - в) надання послуг;
  - г) задоволення потреб інших людей.
- 4. Як називається сукупність певних видів економічної діяльності, в межах якої підприємець домагається максимізації доходу?**
  - а) суб'єкт підприємництва;
  - б) об'єкт підприємництва;
  - в) середовище підприємництва;
  - г) мережа підприємств.
- 5. Хто з наведених економістів уперше підкреслив роль підприємця, як особи, що вміло комбінує фактори виробництва?**
  - а) Р. Каньтільйон,
  - б) Ж. Б. Сей,
  - в) А. Сміт,
  - г) К. Маркс.
- 6. Яка з наведених функцій не є функцією підприємницької діяльності?**
  - а) лідерська;
  - б) ресурсна;
  - в) творча;
  - г) стимулююча.

**7. Які моделі підприємництва існують в підприємницькій діяльності?**

- а) класична та регулююча;
- б) інноваційна та регулююча;
- в) ресурсна та класична;
- г) класична та інноваційна.

**8. Як називаються особливі якості окремих людей із приводу мобілізації й організації ресурсів у виробничому процесі?**

- а) фізична спроможність;
- б) виробнича здатність;
- в) підприємницька здатність;
- г) організаційна здатність.

**9. Ким термін «підприємництво» вперше був введений в науковий обіг?**

- а) А. Смітом,
- б) А. Маршаллом,
- в) Р. Кантільйоном,
- г) К. Марксом.

**10. Яка з моделей підприємництва орієнтується на максимізацію віддачі від ресурсів, які має підприємство?**

- а) регулююча,
- б) класична,
- в) стимулююча,
- г) інноваційна.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

## **Тема 8. Доходи населення і його соціальний захист**

### **План**

1. Сутність доходу як економічної категорії. Види, джерела та рівень доходів.
2. Розподіл доходів. Функціональні та персональні доходи.
3. Заробітна плата, її сутність, форми, рівень і системи.
4. Структура і джерела сімейних доходів.
5. Соціальний захист населення в Україні.

### **Завдання**

**Підготувати презентацію на одну із запропонованих тем:**

1. Функціональний розподіл доходів (марксистська та маржиналістська концепції).
2. Шведська модель перерозподілу доходів.
3. Заробітна плата: еволюція уявлень про її суть та величину.
4. Мінімальна зарплата та її динаміка в Україні.
5. Споживчий кошик в житті населення України
6. Абсолютна і відносна бідність, фізична злиденність.
7. Необхідність та сутність системи соціального захисту населення.
8. Система соціального захисту безробітних.
9. Досвід державного регулювання соціальних процесів в розвинених країнах світу.

### Тести для самоконтролю

- 1. Мінімальна зарплата вперше в світі впроваджувалась:**
  - а) після промислового перевороту;
  - б) після “Великої депресії”;
  - в) після Другої світової війни;
  - г) внаслідок розпаду СРСР.
- 2. Встановлення державою мінімальної заробітної плати – це:**
  - а) рекомендована нижня межа індивідуального доходу;
  - б) розмір прожиткового мінімуму;
  - в) нижня межа заробітної плати на будь-якому підприємстві;
  - г) вартість основних продуктів споживання за певний період.
- 3. Визначіть чи правильне твердження:**  
Номінальна зарплата завжди вища за реальну зарплату.
- 4. Визначіть чи правильне твердження:**  
Власник кожного з економічних ресурсів отримує свою форму доходів.
- 5. Форма заробітної плати, яка визначається кількістю виробленої продукції:**
  - а) почасова;
  - б) реальна;
  - в) номінальна;
  - г) акордна;
  - д) відрядна.
- 6. Як називається ступінь відповідності умов і рівня життя певним стандартам чи нормативам?**
  - а) умови життя;
  - б) якість життя;
  - в) стиль життя;
  - г) вид життя.
- 7. Який рівень життя дає змогу користуватись усіма благами, що забезпечують всебічний розвиток людини?**
  - а) достаток;
  - б) бідність;

- в) злиденність;
- г) жебрацтво.

**8. Яке з положень найповніше розкриває сутність соціальної політики?**

- а) соціальна політика – це комплекс заходів державних органів влади, спрямованих на забезпечення умов ефективного розвитку виробництва;
- б) соціальна політика – це система заходів і методів, спрямованих на забезпечення соціального миру, стабільності в суспільстві;
- в) соціальна політика – це комплекс соціально-економічних заходів держави, місцевих органів влади, підприємств і організацій, спрямованих на захист населення від безробіття, інфляції, захист усіх форм власності, доходів населення тощо;
- г) немає правильної відповіді

**9. Бюджет сім'ї - це:**

- а) загальна сума грошових доходів, які має родина;
- б) загальна сума видатків, які здійснить родина за певний період часу;
- в) структура усіх доходів і видатків за певний період часу;
- г) немає правильної відповіді

**10. Якщо при зростаючій номінальній зарплаті реальна зарплата скорочується, то:**

- а) рівень життя домашніх господарств залишається незмінним;
- б) знижується рівень цін у народному господарстві;
- в) підвищується рівень життя домашніх господарств;
- г) рівень життя домашніх господарств знижується.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

**Тема 9. Економічна роль держави в ринковій економіці**

**План**

1. Держава як суб'єкт економічної системи. Економічні функції держави.
2. Бюджет та податки як інструменти державного регулювання економіки.
3. Інструменти грошово-кредитного регулювання економіки.
4. Роль держави в регулювання зайнятості та доходів в Україні.
5. Соціальні гарантії та соціальний захист населення України.
6. Особливості державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

**Завдання**

**Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:**

1. Економічні моделі державного регулювання.
2. Роздержавлення та еволюція економічних функцій держави.
3. Сучасні моделі регульованої ринкової економіки.
4. Особливості регулювання економіки України в процесі становлення та розвитку системи ринкових відносин.
5. Основні тенденції у розвитку банківської системи на сучасному етапі.
6. Роль державного бюджету в регулюванні суспільного відтворення.
7. Проблеми податкової системи України.
8. Фінансова система та фіскальна політика держави.

**Тести для самоконтролю**

**1. Система заходів виконавчого, законодавчого і контролюючого характеру, які здійснюються уповноваженими державними установами та органами, яка націлена на підвищення суспільного виробництва і задоволення потреб суспільства, – це:**

- а) макроекономіка;
- б) державне регулювання економіки;
- в) мікроекономіка;
- г) грошово-кредитний механізм.

**2. Дефіцит державного бюджету утворюється, якщо:**

- а) сума податкових надходжень скорочується;
- б) витрати держави зменшуються;
- в) сума активів держави перевищує розмір її зобов'язань;
- г) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень.

**3. Сукупність взаємозалежних фінансово-кредитних відносин, інститутів та інструментів їхнього регулювання, які використовуються органами державної влади й управління для впливу на відтворювальні процеси з метою забезпечення економічного піднесення національної економіки, – це:**

- а) кредитний механізм;
- б) фінансово-кредитний механізм;
- в) податковий механізм;
- г) усі відповіді неправильні.

**4. Урядова політика в галузі витрат та оподаткування називається:**

- а) монетарною політикою;
- б) політикою розподілу доходів;
- в) політикою, заснованій на кількісній теорії грошей;
- г) фіскальною політикою.

**5. Які з наведених методів держава не використовує для регулювання економічних процесів:**

- а) економічні;
- б) адміністративні;
- в) психологічні;
- г) нормативно-правові?

**6. Фінансовий план уряду називається:**

- а) витратами держави;
- б) планом оподаткування;
- в) державним плануванням економіки;
- г) державним бюджетом.

**7. Що слід вважати цілісною системою державного регулювання економіки:**

- а) забезпечення дотримання юридичними та фізичними особами чинного законодавства;
- б) прогнозування та індикативне планування соціально-економічних процесів;
- в) сукупність заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру стосовно виробничо-господарської діяльності;
- г) оподаткування, фінансування та кредитування суб'єктів господарської діяльності?

**8. Що не є безпосередньо об'єктом державного регулювання в економіці:**

- а) стимулювання економічного зростання та антикризове і антимонопольне регулювання;
- б) визначення місця і ролі кожної підприємницької структури в системі суспільного поділу праці;
- в) регулювання зайнятості населення та обмеження безробіття;
- г) заохочення прогресивних зрушень у галузевих і регіональних структурах та підтримка експорту?

**9. Що є однією з економічних функцій держави:**

- а) дослідження навколоземного простору;
- б) укладання різних міжнародних угод;
- в) антимонопольне регулювання;
- г) отримання прибутку?

**10. Яке з положень безпосередньо не є засобом формування економічної політики держави:**

- а) вибір методів та механізмів досягнення економічної мети;
- б) пізнання економічних законів і категорій;
- в) визначення основних напрямів і пріоритетів розвитку економіки;
- г) прогнозування соціально-економічних процесів у країні?

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]



## Тема 10. Сучасне світове господарство

### План

1. Сутність і структура світового господарства.
2. Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми.
3. Всесвітній ринок товарів і послуг: сутність, структура і тенденції розвитку.
4. Торговельна політика та її еволюція.
5. Причини, форми і тенденції міжнародної міграції робочої сили.
6. Необхідність і шляхи інтеграції України у світове господарство, її зовнішньоекономічні пріоритети.

### Завдання

#### Підготувати презентацію на одну із запропонованих тем:

1. Світовий ринок і закономірності його функціонування.
2. Світове господарство як зростаюча суперечлива цілісність.
3. Місце і роль ТНК у світовому господарстві.
4. Проблеми та перспективи участі України у світових інтеграційних процесах.
5. Місце України у міжнародних економічних відносинах.
6. Основні складові та напрями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

### Тести для самоконтролю

#### 1. Поняття “світова економіка” містить у собі:

- а) міжнародну торгівлю;
- б) міжнародний поділ праці на рівні окремих галузей, технологічних операцій;
- в) свободу переміщення капіталу з однієї країни в іншу;
- г) свободу міжнародної міграції робочої сили;
- д) усі відповіді вірні;

#### 2. Світові економічні відносини роблять країни світу:

- а) взаємозалежними;
- б) незалежними.

#### 3. Що з перерахованого не відноситься до сучасних форм міжнародного економічного співробітництва:

- а) міжнародна торгівля;
- б) міжнародна валюта;
- в) міжнародний рух капіталу;
- г) міжнародна міграція робочої сили.

**4. Визначіть и правильне твердження:**

Характерною ознакою сучасного світового господарства є нерівномірність економічного розвитку країн світу.

**5. Визначіть и правильне твердження:**

Об'єктивною основою формування світового господарства є суспільний поділ праці.

**6. Як називається сукупність національних ринків окремих країн у їх взаємодії, пов'язаних міжнародними економічними відносинами ?**

- а) економічне господарство;
- б) світове виробництво;
- в) світове господарство;
- г) світовий ринок.

**7. Що не є суб'єктами світового господарства ?**

- а) національні держави;
- б) транснаціональні банки;
- в) товари та послуги;
- г) міжнародні організації.

**8. Як називається процес зближення та взаємопроникнення національних господарств групи країн, спрямований на створення єдиного господарського механізму?**

- а) господарське зближення;
- б) державна інтеграція;
- в) міжнародна економічна інтеграція;
- г) економічне зближення.

**9. Що є різницею між імміграцією з країни та еміграцією в країну?**

- а) рееміграція;
- б) еластичність міграції;
- в) сальдо імміграції;
- г) сальдо міграції.

**10. Як називається ринок, на якому гроші однієї країни використовують для купівлі валюти іншої країни?**

- а) матеріальний ринок;
- б) ринок капіталу;
- в) валютний ринок;
- г) ринок грошових ресурсів.

*Рекомендована література:*

Базова: [1-5].

Допоміжна: [1-7].

Інформаційні ресурси: [1-10]

### 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат (лат. *referre* - доповідати, повідомляти) підводить підсумок вивчення студентами як окремої теми, так і дисципліни в цілому.

Обсяг реферату визначається специфікою досліджуваного питання і змістом матеріалів (документів), їх науковою цінністю та практичним значенням. Оптимальний обсяг реферату складає 10-15 сторінок. Реферат має відповідати вимогам до оформлення рукопису кваліфікаційної роботи: вступ і висновки в сумі не повинні перевищувати 20% від її загального обсягу; текст друкується через 1,5 інтервали на одній сторінці стандартного аркуша з такими полями: ліве - 30 мм, праве - 15 мм, верхнє - 20 мм, нижнє - 20 мм; всі сторінки нумеруються: загальна нумерація починається з титульного листа, проте порядковий номер на ньому не ставиться.

На титульному листі реферату вказуються: офіційна назва навчального закладу, факультету і кафедри; прізвище та ініціали автора реферату (абревіатура навчальної групи); повна назва теми; прізвище та ініціали наукового керівника, його науковий ступінь і вчене звання; місто, де знаходиться навчальний заклад та рік написання реферату. Після титульного листа подається зміст реферату з точною назвою кожного розділу (параграфу) і вказуванням його сторінок.

Список використаних джерел складається з дотриманням загальноновизнаних вимог до робіт, що готуються до друку. До списку використаних джерел мають бути включені лише безпосередньо використані в рефераті праці в алфавітному порядку авторів. Монографії і збірники, що не мають на титульному аркуші прізвища автора (авторів), включаються до загального списку за алфавітним розміщенням заголовку.

#### **Вибір теми реферату.**

Тема реферату - це не просто повторення засвоєного матеріалу лекції або семінарського заняття. Вона повинна являти собою самостійне розроблення проблеми, достатньо чітко окресленої від інших. Неприпустиме поєднання декількох проблем або, навпаки, штучне виокремлення певної частини єдиного питання.

Важливими критеріями при доборі теми реферату, є її актуальність, широка джерельна база, наявність необхідного фактичного матеріалу, а також достатнє її висвітлення в науково-методичній літературі, що передбачає, в першу чергу, ознайомлення із загальною концепцією автора праці та його висновками.

#### **Структура реферату:**

- титульний аркуш;
- зміст (план);
- вступ;
- розділи (вони часто поділяються на параграфи);
- висновки;
- список використаних джерел;

- додатки (у яких наводяться таблиці, схеми, діаграми тощо);
- перелік умовних позначень.

У вступі реферату обґрунтовується актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на розвиток науки та практики або науково-методичної діяльності у сфері освіти. У вступі необхідно подати аналіз використаних джерел, назвавши при цьому авторів, які вивчали дану тематику, визначити сутність основних чинників, що вплинули на розвиток явища або процесу, що досліджується, на недостатньо досліджені питання, з'ясувавши причини їх слабкої аргументації.

Основну частину реферату складають кілька розділів (що можуть бути розбиті на параграфи), логічно поєднані між собою.

Виклад матеріалу в рефераті має бути логічним, послідовним, без повторень. Слід використовувати синтаксичні конструкції, характерні для стилю наукових документів, уникати складних граматичних зворотів, незвичних термінів і символів або пояснювати їх відразу, при першому згадуванні в тексті реферату. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати аббревіатурами і сприйнятливими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту реферату.

Неприпустимо використовувати цитати без посилання на автора. При цитуванні будь-якого фрагменту джерела недопустимі неточності. Взагалі, цитатами не слід зловживати. Якщо якийсь важливий документ потребує наведення його в тексті реферату в повному обсязі, то краще винести його в додатки.

У рефераті необхідно визначити і викласти основні тенденції дослідження, підтвердити їх найтипівішими прикладами, відобразити сучасні ідеї та гіпотези, методики та методичні підходи до вивчення проблеми. Доцільно зупинитися на якомусь дискусійному моменті і спробувати проаналізувати позиції сторін, приєднавшись до однієї з них, чи висловити власну думку на певну проблему та визначити перспективи її вирішення.

Кожен розділ реферату повинен завершуватись короткими висновками, чіткими і лаконічними, де узагальнено оцінки та практичні рекомендації. Можна стисло вказати на перспективи подальшого дослідження даної проблеми.

Реферат оцінюється за такими критеріями: актуальність; наукова та практична цінність; глибина розкриття теми, вирішення поставлених завдань; повнота використання рекомендованої літератури; обґрунтування висновків; грамотність; стиль викладу; оформлення реферату; обсяг виконаної роботи; завершеність дослідження.

#### 4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

##### Базова

1. Економічна теорія: Політична економія: підручник / за заг. ред. С. І. Юрія. К.: Кондор, 2018. 604 с.
2. Камінська Т. М. Основи економічної науки: підручник. К.: ВСВ «Медицина», 2018. 232 с.
3. Кокарев І. В. Основи економічної теорії : навч. посібник / І. В. Кокарев. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 100 с.
4. Мочерний С. В., Устенко О. А. Основи економічної теорії: навч. посіб. 3-тє вид., стер. К.: Академія, 2018. 502 с.
5. Перехідна економіка: підручник / В. М. Геєць, Є. Г. Панченко, Е. М. Ліанова та ін.; за ред. В. М. Гейця. К.: Вища школа, 2018. 590 с.

##### Допоміжна

1. Bulakh T., Rusina Y., Koval A., Lytvyn O., Budiakova O. Modeling of the functional dependence of VAT tax liabilities on input VAT for the enterprises. *International Journal of Scientific & Technology Research*. 2020. Vol. 9. P. 5881-5886. URL: <http://www.ijstr.org/final-print/mar2020/Modeling-Of-The-Functional-Dependence-Of-Vat-Tax-Liabilities-On-Input-Vat-For-The-Enterprises.pdf>
2. Bulakh T., Plakhotnikova L., Hromadskyi R. Classification of Franchising and Specifics of Its Types in Business Operation. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2020. № 4. С. 77-83.
3. Булах Т. М., Кравченко І. С., Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Соціальне становище як детермінуюча складова механізму управління економічним розвитком села. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 1 (36). С. 398-407. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/2938>
4. Залюбовська С. С., Булах Т. М. Історичні аспекти формування основних засад сутності державного боргу та підвищення ефективності управління ним. *Вісник Університету «Україна». Серія: «Економіка, менеджмент, маркетинг»*. 2021. №4 (31). С. 33-48. URL: <https://economics.com.ua/s67-istorichni-aspekti-formuvannya-osnovnih-zasad-sutnosti-derjavnogo-borgu-ta-pidvischennya-efektivnosti-upravlinnya-nim>
5. Залюбовська С. С., Колупаєв Ю.Б., Токарева К.Р. Теоретичні аспекти історичного розвитку ринку цінних паперів в Україні. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2019. № 3. С.120-130. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4213>
6. Крот Л. Розвиток ідей маржиналізму та їх відображення у вітчизняній економічній думці. *Приазовський економічний вісник*. 2021. № 1(24). С. 3-9.
7. Кулішов В.В. Економіка від простого до складного: навч. посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2017. 184 с.

8. Лисенко С.М., Ляшок Я.О. Основи економічної теорії. Практикум. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 268 с.
9. Мацелюх Н. П., Максименко І. А. Економічні теорії в системі наукових економічних знань: навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2017. 226 с.
10. Ожелевська Т. С. Економічна теорія та економічна реальність України: інституційна пастка. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 98–104.
11. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. К.: Наш Формат, 2018. 722 с.

### Інформаційні ресурси

1. Економічна бібліотека онлайн. URL: <http://www.finance-library.com.ua>.
2. Економічна онлайн-бібліотека. URL: <http://www.ecolib.com.ua>.
3. Економічний портал. URL: <http://www.econhouse.ru>.
4. Економічна теорія. URL: <http://www.economictheory.blogspot.com>.
5. Електронна бібліотека. URL: <http://www.infolibrary.com.ua>.
6. Освіта в Україні. URL: <http://www.osvita.ua>.
7. Онлайн бібліотека підручників. URL: <http://www.studentam.net.ua>
8. Підручники он-лайн. URL: <http://www.bookz.com.ua>
9. Українська електронна бібліотека. URL: <http://www.libr.org.ua>
10. Українські підручники онлайн. URL: <http://www.buklib.net>

## 5. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Основи економічної науки» оцінюється за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок. Вона складається з 2-х змістових модулів. Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою в кінці кожного семестру.

**Поточний контроль.** Для критеріїв оцінки за основу беруться повнота і правильність виконання завдань. Крім цього враховується здатність студента диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання. Студент може отримати максимально 50 балів за підсумками всіх форм поточного контролю до відповідного практичного заняття змістового модуля 1 та 60 балів за підсумками всіх форм поточного контролю до відповідного практичного заняття змістового модуля 2:

- Тема 1. – 8 балів за підготовку реферату на одну із запропонованих тем.
- Тема 2. – 12 балів за виконання 3-х розрахункових задач (по 4 бали за кожен).
- Тема 3. – 10 балів за підготовку презентації на одну із запропонованих тем.
- Тема 4. – 12 балів за виконання 3-х розрахункових задач (по 4 бали за кожен).
- Тема 5. – 8 балів за виконання 2-х розрахункових задач (по 4 бали за кожен).
- Тема 6. – 24 балів за виконання 6-х розрахункових задач (по 4 бали за кожен).

Тема 7. – 10 балів за виконання ситуаційного завдання.

Тема 8. – 8 балів за підготовку презентації на одну із запропонованих тем.

Тема 9. – 10 балів за підготовку реферату на одну із запропонованих тем.

Тема 10. – 8 балів за підготовку презентації на одну із запропонованих тем.

*За несвоєчасне виконання завдань поточного контролю знімається по 1 балу за кожне завдання.*

**Відповідно до Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в НАСOA та Положення про академічну доброчесність у НАСOA у разі виявлення викладачем порушення студентом норм та правил академічної доброчесності, викладач зобов'язаний застосувати норми п.11.8.3 Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в НАСOA, зокрема: «повторне проходження оцінювання (тест, контрольна робота, залік, іспит тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента (модуля) освітньої програми».**

**Модульний контроль:** проводиться на платформі Moodle у формі тестування. Студент може отримати максимально 20 балів за першу модульну контрольну роботу і 10 балів за другу модульну контрольну роботу.

**Підсумковий контроль знань:** залік/екзамен - проводиться на платформі Moodle у формі тестування. Студент може отримати максимально 30 балів.

Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю студент отримав сумарну кількість балів за два змістовні модулі, що не перевищує 49 балів, то він вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом з дисципліни «Основи економічної науки» і направляється на повторний курс вивчення дисципліни.

### Розподіл балів, які отримують студенти

Модуль 1							
Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий тест	Сума
Змістовий модуль №1							
T1	T2	T3	T4	T5	MP		
8	12	10	12	8	20	30	100
Модуль 2							
Поточне тестування та самостійна робота						Екзамен	Сума
Змістовий модуль №2							
T6	T7	T8	T9	T10	MP		
24	10	8	10	8	10	30	100

## Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
82-89	<b>B</b>	добре	
74-81	<b>C</b>		
64-73	<b>D</b>	задовільно	
60-63	<b>E</b>		
35-59	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни